

KS. JAN KOCŁĘGA

FUNKCJA BISKUPA W KOŚCIELE W ŚWIETLE KONSTYTUCJI *LUMEN GENTIUM* I II SYNODU DIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ

Można zaryzykować stwierdzenie, że miniony wiek XX był wiekiem Kościoła. Głównie za sprawą wydarzenia Soboru Watykańskiego II temat Kościoła stał się wiodącym w poszukiwaniach teologicznych i ich pastoralnych zastosowaniach. Wydarzenie *Vaticanum II* było bez wątpienia największym wydarzeniem w życiu Kościoła w minionym stuleciu a zastosowanie jego nauki zdaje się być wyzwaniem na czas obecny. Już na etapie przygotowawczym Soboru, a później w trakcie jego obrad i w posoborowej próbie aplikacji soborowego nauczania, widać wyraźnie eklezjologiczny charakter ostatniego Soboru. Głównym zadaniem, jakie postawił sobie Sobór była odpowiedź na pytanie: *Ecclesia, quid dicis de teipso?*, a następnie odpowiedzi na szereg pytań jakie stawia Kościołowi współczesny człowiek. Możemy powiedzieć, że prace soborowe zasadniczo przebiegały na płaszczyźnie refleksji nad Kościołem od wewnątrz, a więc świadomość Kościoła i od zewnątrz, tj. jego dialogu ze światem.

Sobór Watykański II, jak żaden inny dotąd, sięgając do Objawienia i Tradycji, jak również wcześniejszego nauczania Magisterium, dał wykład nauki o Kościele i jego relacji ze światem. Bogactwo pytań i teologicznych sugestii stawianych zwłaszcza w pierwszej połowie XX wieku znalazło swoje odpowiedzi w nauczaniu *Vaticanum II*. Trzeba podkreślić, że wszystkie dokumenty Soboru są ze sobą logicznie powiązane w temacie centralnym, jakim jest pytanie o Kościół. Dlatego dokumentem centralnym Soboru Watykańskiego II stała się Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, która jawi się jako odpowiedź na pytanie o Kościół, zaś jej przełożeniem pastoralnym jest Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* jest tym dokumentem centralnym soborowego nauczania, w którym każdy inny dokument Soboru odnajduje swój punkt odniesienia i jest z nim powiązany. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że Konstytucja dogmatyczna jest osią całego eklezjologicznego nauczania *Vaticanum II*.

Wydarzenie *Vaticanum II*, poza walorami doktrynalnymi, dla wierzących ma charakter wybitnie kulturotwórczy, jest przebudzeniem i wielką inspiracją do odczytywania Kościoła w wymiarze uniwersalnym, jak również w wymiarach partykularnych. Kościół rzymskokatolicki, jak również wszyscy chrześcijanie a nawet cały świat żyje w swoistym dialogu z wydarzeniem soborowej odnowy¹. Żyjąc w dobie dynamicznego rozwoju eklezjologii posoborowej, musimy nauczyć się czytać Kościół, tzn. odczytywać prawdę o Kościele w świetle soborowej odnowy, zwłaszcza w świetle nauki zawartej w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*² i Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*³.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II stało się punktem odniesienia dla współczesnej nauki o Kościele a jednocześnie jest źródłem inspiracji dla szeroko rozumianego odrodzenia Kościoła⁴. Można zaryzykować stwierdzenie, że teologia posoborowa została niejako zdominowana przez tematy eklezjologiczne, nigdy dotąd nie powstawało tyle dzieł, rozpraw na tematy Kościoła, co po Soborze; różnego rodzaju konferencje a także synody na przestrzeni ostatnich 40 lat podjęły zagadnienia związane z Kościołem, zaś sama eklezjologia *Vaticanum II*, a zwłaszcza Konstytucja *Lumen gentium*, doczekały się wielu komentarzy i opracowań niemal na całym świecie. Najczęściej podejmowane tematy to Kościół jako Lud Boży, wspólnota, tajemnica, Mistyczne Ciało Chrystusa. Nie sposób jest wyliczyć wszystkich tematów, dla których eklezjologia soborowa stała się inspiracją lub punktem odniesienia⁵.

Sobór w historii Kościoła nie jest jakąś prawidłowością, która następuje, co jakiś czas, nie jest wydarzeniem systematycznym, tzn. przygotowywanym co jakiś czas jako pewna tradycja bądź jako systematyczne wydarzenie

- 1 Sobór Watykański II jest tak wielkim wydarzeniem, że jego nauka niemal całkowicie zdominowała zainteresowanie posoborowej teologii katolickiej a także stała się punktem odniesienia dla dialogu ekumenicznego między chrześcijanami; por. A. Bea, *The Way to Unity after the Council*, London – Dublin – Melbourne 1967, s. 27-29.
- 2 Por. J. Werbick, *La Chiesa. Un progetto ecclesiologicalo per lo studio e per la prassi*, Brescia 1998, s. 54-57, 487-491.
- 3 Por. L. Sartori, *La Chiesa nel mondo contemporaneo. Introduzione alla «Gaudium et spes»*, Padova 1995, s. 7-10. Fakt pokornego pochylenia się nad wydarzeniem odnowy soborowej rodzi inspirację dla szeroko rozumianej kultury chrześcijańskiej w wymiarze uniwersalnym. Co więcej, współczesna kultura chrześcijańska potrzebuje swego „zapatrzania się” w naukę ostatniego Soboru, aby być czytelnym znakiem świadectwa Chrystusa i Jego zbawczego dzieła (kontynuowanego w Kościele i przez Kościół), wreszcie aby ukazywać godność osoby ludzkiej, pomnażać ducha ekumenizmu między chrześcijanami, ducha dialogu między religiami, wreszcie aby budować międzyludzką solidarność, opartą na miłości i świadomości że wszyscy ludzie są braćmi wobec Boga.
- 4 Potrzeba aplikacji nauki Soboru rodzi potrzebę jej rozumienia; po zakończeniu Soboru wychodzi temu naprzeciw książka kardynała Wojtyły; por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972.
- 5 Por. A. J. Skowronek, *Communio – soborowy model Kościoła*, w: *Więź* 2003, 2 (532), s. 16-20.

w życiu Kościoła. Sobór rodzi się zawsze z potrzeby Kościoła, tzn. z potrzeby doktrynalnych określeń, lub z potrzeby przypomnienia prawdziwej wiary, albo też potrzeby reformy, tj. odnowienia. Sobór ma zawsze pomóc Kościołowi z nową siłą trwać w misji zleconej przez Chrystusa. Duch Święty, który działa w Kościele, implikuje go do soborowej refleksji, – aby Kościół w danym czasie mógł podołać swojej misji – daje impulsy soborowej odnowy, która jest zawsze drogowskazem dla Kościoła, jest szczególnym działaniem Ducha Świętego, który poucza i prowadzi Kościół na drogach czasu do pełni z Panem⁶.

Potrzeba „eklezjologicznego soboru” była wyraźnie widoczna już w pierwszej połowie XX wieku, który był dość szczególnie nasycony eklezjologicznym piarstwem teologów. Także Magisterium Kościoła raz po raz zabierało głos w kwestiach eklezjologicznych, zwłaszcza w Encyklice *Mystici Corporis Christi* Piusa XII⁷.

Głównym zadaniem Soboru, jak to już zostało podkreślone, była odpowiedź na pytanie *Ecclesia, quid dicis de teipsa?* a następnie odpowiedzieć na szereg pytań, które stawia sobie współczesny świat, a stawiając je sobie stawia również Kościołowi. Właśnie takiemu zadaniu Soboru wychodziła również na spotkanie pierwsza encyklika Papieża Pawła VI *Ecclesiam suam*. Stanowi ona ujęcie tych problemów, jakie zarysowały się już na pierwszej sesji soborowej w formule *Ecclesia ad intra – Ecclesia ad extra*, a więc świadomość Kościoła i dialog ze światem⁸.

Sobór Watykański II odpowiadając na pytanie *Ecclesia, quid dicis de teipsa?* promulgował 16 różnych dokumentów: 4 konstytucje, 9 dekretów i 3 deklaracje. Cała nauka *Vaticanum II* jest odpowiedzią na stawiane pytania przed i w trakcie soborowych obrad, jest pozytywnym wykładem doktryny o Kościele i jego relacji ze światem. Teologia katolicka doby posoborowej znajduje swoją inspirację w wykładzie soborowej nauki, którą stale próbuje interpretować i aplikować⁹.

6 Por. L. Sartori, *La Chiesa nel mondo...*, dz. cyt., s. 123-125.

7 Por. A. Kubiś, *Wprowadzenie do Lumen gentium – Konstytucji dogmatycznej o Kościele, w: Idee przewodnie soborowej Konstytucji o Kościele*, Kraków 1971, pp. 23-28

8 Por. K. Wojtyła, *Wstęp ogólny, w: Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań – Warszawa 1968, s. 12-13.

9 Por. V. Mondello, *La Chiesa del Dio Trino*, Napoli 1978, s. 7. Naturalnie nie sposób zgromadzić bogatej bibliografii interpretacyjnej Soboru, można jednak wskazać szczególnie interesujące nas pozycje, np: J. A. Dominguez, *Le interpretazioni postconciliari*, w: Etlg; T. Citrini, *Questioni di metodo dell'ecclesiologia postconciliare*, w: D. Valentini (red.), *L'ecclesiologia contemporanea*, Padova 1994; N. Ciola, *Il dibattito ecclesiologicalo in Italia. Uno studio bibliografico (1963-1984)*, Roma 1986. Teolodzy bardzo często próbują interpretować wydarzenie Soboru z pewnej perspektywy, wydaje się bowiem, że z pozycji czasu lepiej widać doniosłość *Vaticanum II*. Por. G. Albergido – Y. Congar – H. J. Pottmeyer, *L'ecclesiologia del Vaticano II. Dinamismo e prospettive*, Bologna 1981; R. Latourelle (red.), *Vaticano II. Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, t. 2, Assisi 1987; Na szczególną uwagę zasługuje jedna z nowszych pozycji podejmująca próbę interpretacji nauki o Kościele ostatniego Soboru pod. red. P. Rodriguez, *L'ecclesiologia trent'anni dopo*

Można powiedzieć, że żyjemy w świetle *Vaticanum II*, - tego wielkiego wydarzenia, które jest punktem odniesienia dla rozwoju teologii i życia Kościoła¹⁰. Sobór Watykański II wywarł decydujący wpływ na oblicze współczesnego Kościoła, jednocześnie wokół tego wydarzenia narosło wiele emocji, nieporozumień, mitów i mistyfikacji. Słyszymy, więc o „duchu soboru”, o Kościele „przed- i posoborowym”. Dla niektórych wydarzenie *Vaticanum II* jest przełomowe, dlatego że w decydujący sposób miało się przyczynić do destrukcji Kościoła zarówno w sferze liturgii jak i doktryny, inni zaś tak dalece identyfikują się z Soborem, że wolą się nazywać bardziej „dziećmi soboru” niż dziećmi Kościoła¹¹.

Konstytucja dogmatyczna i Konstytucja duszpasterska o Kościele sprawiają, że *Vaticanum II* jest Soborem eklezjologicznym i to nie w jakimś zamkniętym tego słowa znaczeniu, lecz w znaczeniu szerokim i otwartym na wszystkie sprawy świata¹².

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, będąc podstawowym i centralnym dokumentem Soboru Watykańskiego II, stanowi niezwykle skondensowaną i bogatą w treść syntezę nauki o Kościele¹³. Można powie-

---

la „*Lumen gentium*”. *Popolo di Dio – Corpo di Cristo – Tempio dello Spirito Santo – Sacramento – Comunione*, (Studi di Teologia 1), Roma 1995. Wszystkie dokumenty soborowe mają ogromną wartość, odnosząc się do poszczególnych zagadnień interesujących Sobór. Niemniej, można zauważyć, że Konstytucje: dogmatyczna *Lumen gentium* i duszpasterska *Gaudium et spes* odpowiadają na centralne pytanie Soboru: Kościele, co mówisz o samym sobie?, a więc są tymi dokumentami, w których *Vaticanum II* sformułował swoje podstawowe idee przewodnie. Przy studiowaniu dokumentów soborowych trzeba mieć przed oczami perspektywę dwóch pojęć: *Ecclesia ad intra* i *Ecclesia ad extra*, wydaje się, że wszystkie dokumenty pośrednio lub bezpośrednio odpowiadają i wyjaśniają pojęcie „Kościoła od wewnątrz” i „Kościoła od zewnątrz”.

10 Por. J. Kocłęga, *Soborowa odnowa Kościoła i jej wpływ na kulturę chrześcijańską*, w: U. Cierniak i J. Grabowski, *Drogi i rozdroża chrześcijańskiej Europy*, Częstochowa 2003, s. 101. „Wielkie wydarzenia historyczne mają zawsze wpływ na życie człowieka, poszczególnych społeczności, narodów. Kultura ludzka jest niejako pochodną wydarzeń, a więc im większy ciężar gatunkowy wydarzenia tym większe jego oddziaływanie na szeroko rozumianą kulturę. Bez wątpienia to, co stanowi o współczesnej kulturze chrześcijańskiej, ma jakiś związek pośredni lub bezpośredni z tym wszystkim, co przyniósł Sobór Watykański II. Można zaryzykować stwierdzenie, że wydarzenie *Vaticanum II* to pewnego rodzaju punkt zwrotny, przełomowy w życiu Kościoła”.

11 Por. G. Kucharczyk, *Wstęp*, w: R. M. Wiltgen, *Ren wpada do Tybru. Historia Soboru Watykańskiego II*, Poznań 2001, s. 1. Trzeba podkreślić, że skrajne postawy i biegunowo różne sposoby odczytywania Soboru mają swoje przełożenie na współczesną kulturę chrześcijańską.

12 Por. K. Wojtyła, *Wstęp ogólny...*, dz. cyt., s. 12-14.

13 Por. J. Kocłęga, *L'indole escatologica della Chiesa...*, dz. cyt., s. 15. Rozwój eklezjologii XIX wieku został precyzyjnie przedstawiony (por. *L'ecclésiologie au XIXe siècle*, seria «Unam Sanctam» 40, Paryż 1960), natomiast wydaje się, że rozwój eklezjologii XX wieku wymaga jeszcze nowych opracowań. R. Guardini napisał już w 1921, w czasopiśmie «Hochland», że wiek XX będzie nazwany wiekiem Kościoła, z perspektywy czasu wydaje się to lepiej zrozumiałe, zwłaszcza po *Vaticanum II*, po uchwaleniu *Lumen gentium*. Por.

dzieć, że jest ona owocem samoświadomości Kościoła opartej na kontemplacji danych Bożego Objawienia. Pamiętamy, że *Lumen gentium* trzeba odczytywać w kontekście całego nauczania Soboru, jednocześnie trzeba zauważyć, że Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes* jest pewnego rodzaju soborowym dopowiedzeniem nauki o Kościele¹⁴.

Funkcja autentycznej interpretacji Słowa Bożego, tak spisane jak i przekazywane przez Tradycję, powierzona została samemu tylko żywemu Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, który w sposób autorytatywny działa w imieniu Jezusa Chrystusa, tzn. biskupom w komunii z następcą św. Piotra – Biskupem Rzymu¹⁵. Tak samo jak trwa misja powierzona przez Pana Jezusa indywidualnie Piotrowi, i ma być przekazywana jego następcom, tak trwa apostołska misja pasterzowania w Kościele, aby była nieprzerwanie sprawowana przez święty stan biskupów. Dlatego Kościół klarownie naucza, że biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami Apostołów jako pasterze Kościoła; kto więc ich słucha, słucha Chrystusa, a kto nimi gardzi, gardzi Chrystusem i Tym, który posłał Chrystusa¹⁶.

Nauczanie Konstytucji *Lumen gentium* w III rozdziale w sposób skondensowany i całościowy ukazuje koncepcję Soboru Watykańskiego II odnośnie do szczególnej roli biskupów w Kościele, którą można w pełni zrozumieć na płaszczyźnie funkcji biskupa w ustroju hierarchicznym Kościoła oraz na płaszczyźnie jego posługi Ludowi Bożemu. Trzeba podkreślić, że osadzenie nauki o szczególnej roli biskupów w Kościele przez *Vaticanum II* w centralnym dokumencie soborowym wskazuje na kluczową rangę tej prawdy dla rozumienia funkcjonowania Kościoła. Na płaszczyźnie Kościoła Częstochowskiego interpretatorem myśli soborowej w całości jej bogactwa a szczególnie w interesującym nas temacie - funkcji i posługi biskupa Ludowi Bożemu - był bezpośredni uczestnik aż trzech sesji Soboru Watykańskiego II biskup Stefan Bareła. „Jako Ojciec Soboru znał doskonale jego myśl od wewnątrz”¹⁷. Wraz z innymi biskupami, uczestnikami Soboru, a zwłaszcza z Biskupem Rzymu i wszystkimi innymi Ojcami Soboru, stał się narzędziem Ducha Świętego w odnowie życia chrześcijańskiego w naszych czasach¹⁸.

Ch. Moeller, *Il fermento delle idee nella elaborazione della Costituzione*, w: G. Baraúna, *La Chiesa del Vaticano II. Studi e commenti intorno alla Costituzione dogmatica "Lumen Gentium"*, Firenze 1965. Bardzo ciekawa jest również dyskusja soborowa w trakcie prac nad Konstytucją dogmatyczną o Kościele; por. F. Gil Hellin, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium*, w: *Concilii Vaticani II. Synopsis in ordinem redigens schemata cum relationibus necnon patrum orationes atque animadversiones*, Vaticano 1995.

14 Por. L. Sartori, *La „Lumen gentium”. Traccia di studio*, Padova 1994, s. 15-18.

15 Por. KKK 85.

16 Por. KK 20.

17 S. Nowak, *Słowo wprowadzające Biskupa Częstochowskiego*, w: *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1987, s. 4.

18 Por. tamże, s. 4-5. „Trudno dziś biorąc do ręki dokumenty II Synodu Diecezji Częstochowskiej nie dziękować Bogu za dar dany Kościołowi w dziele synodalnym biskupa Stefana”.

Życie każdej wspólnoty kościelnej jest normowane zwyczajami i prawodawstwem obowiązującym w całym Kościele katolickim, jednak poszczególne wspólnoty, zwłaszcza te na czele których stoi biskup diecezjalny, rządzą się również własnym ustawodawstwem i posiadają swe specyficzne, charakterystyczne dla danego regionu zwyczaje. Trzeba przy tym zaznaczyć, że prawodawcą w diecezji jest biskup, zaś uroczystą formą wykonywania przez niego urzędu ustawodawczego i pasterskiego jest synod diecezjalny¹⁹. Trzeba w tym miejscu powiedzieć, że synod diecezjalny jest zgromadzeniem, „na którym biskup, korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, duszpasterskiej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych osób i grup wspólnoty diecezjalnej, dostosowuje do miejscowych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego oraz wytycza drogę i sposoby pracy apostolskiej w diecezji”²⁰.

Kościół jako wspólnota wierzących z Chrystusem od samego początku odczytywał siebie i swoje posłannictwo, zaś na płaszczyźnie wiedzy teologicznej możemy mówić o rozwoju eklezjologii, która się rodziła i rodzi w życiu Kościoła. Bez wątpienia momentem przełomowym dla rozwoju nauki o Kościele stało się nauczanie Soboru Watykańskiego II. Wielokrotnie Ojciec Św. Jan Paweł II powtarza, że Sobór Watykański II jest najważniejszym wydarzeniem XX wieku w życiu Kościoła, natomiast jego zastosowanie tj. wprowadzenie w życie soborowego nauczania jest największym zadaniem dla Kościoła - wydaje się bowiem, że szeroko rozumiana aplikacja nauki *Vaticanum II* jest procesem rozpoczętym, ale ciągle jeszcze nie zakończonym. Po ponad czterdziestu latach od Soboru Watykańskiego II, jego nauka wymaga głębokiego przemyślenia, potrzeba pokornego pochylenia się nad soborową odnową, aby ją dobrze odczytać i wprowadzić w życie²¹.

W trakcie pracy Komisji Synodalnych dokonały się wielkie wydarzenia w historii Kościoła powszechnego. Polak – metropolita krakowski Kardynał Karol Wojtyła został Papieżem a przecież to on z niezwykłą gorliwością podjął realizację *Vaticanum II*. „Za jego pontyfikatu został wydany nowy Kodeks Prawa Kanonicznego konstytuujący inaczej niż dotąd nowe dziedziny życia Kościoła. Również i w Kościele w Polsce zaszły zmiany domagające się nowych ujęć. Przed Synodem podjętym na nowo przez IV Biskupa Częstochowskiego stanęły nowe zadania”. Dokumenty synodalne po ostatecznej kodyfikacji zostały przyjęte na uroczystych sesjach w maju i w czerwcu 1986 roku.

- 19 Por. S. Bareła, *Zapowiedź zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej*, w: *II Synod...*, dz. cyt., s. 7.
- 20 Tamże. Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej został zwołany przez II Biskupa Częstochowskiego Zdzisława Golińskiego na dzień 28 i 29 września 1954 r.
- 21 Por. J. Kocłęga, *L'indole escatologica della Chiesa. La prospettiva „già e non ancora” della pienezza del nuovo popolo di Dio nel capitolo VII della Lumen gentium*, (Ekstrakt z doktoratu) Roma 2000, s. 15-16. Można, więc powiedzieć, że ogromne zainteresowanie tematyką Kościoła świadczy o zastosowaniu soborowej nauki o Kościele w życiu, ale takie stwierdzenie jest dość ryzykowne. Przede wszystkim samoświadomość członków Kościoła dziś jest wciąż niewielka, a odpowiedzialność za Kościół i jego misję jest często spychana na duchownych, także niektórzy duchowni sprawiają wrażenie jakby Kościół był ich prywatną

W roku złotego jubileuszu istnienia diecezji częstochowskiej biskup Stefan Bareła jasno widział potrzebę zwołania II Synodu Częstochowskiego, ponieważ w Kościele i świecie zaszły w międzyczasie wydarzenia, a wśród nich szczególnie, jakim był Sobór Watykański II, który domaga się podjęcia refleksji nad współczesnym wyrazem świadectwa, jakie winniśmy dawać Chrystusowi w dzisiejszym świecie. Sobór postulował ewangeliczną odnowę wszystkich wspólnot kościelnych. Głównym celem tej odnowy miało być ożywienie i pogłębienie świadomości Kościoła, oraz naszych zadań i obowiązków w Kościele²².

IV Biskup Częstochowski, który doprowadził do finalizacji II Synodu Częstochowskiego, podkreśla, że dokumenty synodalne są „nową księgą” – swego rodzaju darem dla Kościoła Częstochowskiego oraz wyzwaniem dla każdego z nas, aby kroczyć drogą miłości i wiary w kierunku Chrystusa – Światła za wzorem Maryi²³.

Biskup diecezjalny, który jest prawodawcą w diecezji, uroczystą formę wykonywania swego urzędu ustawodawczego i pasterskiego odnajduje w synodzie diecezjalnym. Wydaje się więc niezwykle interesującym postawiony temat funkcji biskupa w Kościele – jego posługi Ludowi Bożemu w świetle nauczania *Vaticanum II* i II Synodu Częstochowskiego, zwłaszcza, że ten Synod wyrasta z „ducha” Soboru, tj. z potrzeby odczytania istoty Kościoła i aplikacji nauki Soboru Watykańskiego II w przestrzeń partykularną Kościoła Częstochowskiego.

---

instytucją, a więc przestrzegam przed tanim optymizmem. Właściwie każdy z nas, w tym miejscu, powinien uczynić refleksję nad swoim rozumieniem i budowaniem Kościoła jako wspólnoty wiernych z Chrystusem. W tym kontekście jest słusznym stwierdzenie Ojca Św. Jan Paweł II, że Sobór Watykański II jest najważniejszym wydarzeniem XX wieku w życiu Kościoła i świata, natomiast zastosowanie tj. wprowadzenie w życie soborowego nauczania jest największym zadaniem dla Kościoła na nowe stulecie. Papież posiada doskonałą orientację sytuacji w Kościele, może więc jego słowa staną się inspiracją dla nas do recepcji nauki *Vaticanum II* i aplikacji w życie.

22 Por. S. Bareła, *Zapowiedź zwołania...*, dz. cyt., s. 7-8. Trzeba powiedzieć, że ów proces odnowy dokonuje się przede wszystkim dzięki wysiłkom ludzi zmierzającym do wzrostu w nadprzyrodzonej wierze, trwaniu w łasce oraz dzięki odradzającemu działaniu Ducha Świętego. III Biskup Częstochowski zauważa, że zachodzące aktualnie przemiany społeczno – ekonomiczne i szeroko rozumiane przemiany kulturowe wymagają głębokiego przeanalizowania form i metod duszpasterstwa odpowiadających misji naszego Kościoła Częstochowskiego. Wielkim pragnieniem jest to, aby II Synod Częstochowski przyczynił się do obudzenia i uformowania postawy czynnej odpowiedzialności za Kościół, tak w wymiarze uniwersalnym jak i partykularnym.

23 Por. S. Nowak, *Słowo wprowadzające...*, dz. cyt., s. 5. „Kościół diecezjalny, który od samego początku określa się jako maryjny, bo powstał w związku z sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej, z największą ufnością patrzy na swą szczególną Matkę i Patronkę”. Godnym podkreślenia jest fakt, że działalność pastoralna II Synodu zbiegła się z nawiedzeniem wszystkich parafii przez Maryję w cudownej Kopii Jasnogórskiej i z obchodami 600-lecia obecności Obrazu w Częstochowie. IV Biskup Częstochowski podkreśla, że to Maryja kształtowała prace Synodu. „Ona też niech sprawi, aby jego treści zostały wprowadzone w życie”.

Trzeba powiedzieć, że zagadnienie ustroju Kościoła a więc i funkcji w nim biskupów pojawiły się dość późno, tj. w końcowej fazie średniowiecza. Pewne kwestie wiary katolickiej na temat ustroju Kościoła i roli biskupów podjął Sobór Trydencki i Sobór Watykański I²⁴.

Miejsce i rola biskupów w Kościele została ukazana w sposób jednolity i całościowy w III rozdziale Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. Kościół, który jest darem Boga, został ustanowiony i zorganizowany na świecie jako społeczność i trwa rządzony przez następcę św. Piotra i biskupów pozostających z nim we wspólnocie²⁵. To właśnie Konstytucja dogmatyczna nakreśla całościowo obraz Kościoła, przedkładając równocześnie katolicką naukę o jego hierarchicznym ustroju, szczególnie zaś ukazując zagadnienie episkopatu²⁶.

Konstytucja *Lumen gentium* prezentuje całościowy wykład o Kościele, podkreślając naukę o jego hierarchicznym ustroju, o roli biskupów w Kościele, a więc w sposób szczególny prezentuje zagadnienie episkopatu. Oczywiście,

24 Por. G. Gajek, *Szczególna rola biskupów w Kościele w III rozdziale Konstytucji dogmatycznej o Kościele «Lumen gentium»*, (praca magisterska), Częstochowa 2007, s. 17-18. „Sobór Trydencki zdołał nakreślić jedynie pewne aspekty dotyczące tego zagadnienia. Wyakcentował on w swym nauczaniu prawdę o Boskim pochodzeniu hierarchii w Kościele, przedstawił ich strukturę wyrażającą się w osobach biskupów, kapłanów i innych ministrów, zdefiniował ponadto naukę o następstwie biskupów po Apostołach oraz ich niezależności w stosunku do władzy świeckiej i do poszczególnych wiernych”. Bardzo wiele kwestii nie zostało rozwiązanych, przede wszystkim zagadnienie charakteru biskupstwa oraz zakres władzy biskupa w odniesieniu do papieża. Sprawą otwartą była kwestia relacji poszczególnych biskupów do Biskupa Rzymu a także wzajemnej relacji biskupów do siebie. Trzeba powiedzieć, że Sobór Trydencki – jak pisze ks. Gajek – nie zdołał w tej materii przedstawić odpowiedniej doktryny. „Powodem takiej sytuacji stała się obawa przed zbyt dużym podnoszeniem uprawnień biskupich w stosunku do papieża, z drugiej zaś strony, lęk przed nadmiernym przeakcentowaniem jurysdykcji papieża, co w rezultacie spowodowałoby redukcje kompetencji poszczególnych biskupów w ich Kościołach lokalnych”. To, co nie udało się sprecyzować Soborowi Trydenckiemu zostało podjęte na nowo przez Sobór Watykański I. Niestety trzeba powiedzieć, że Sobór ten uczynił to dość jednostronnie, ponieważ wyakcentował rolę papieża pomijając zagadnienie episkopatu. Jak pisze ks. Gajek: „Przyczyna pominięcia nie tkwiła wyłącznie w przerwaniu obrad tego Soboru, ale wynikała również z nieprzygotowania jego uczestników do podjęcia tego tematu. Rezultatem Soboru było więc sformułowanie nauki o prymacie, który miał się wyrażać w zwierzchnictwie Biskupa Rzymu, jako następcy św. Piotra, nad całym Kościołem, a zatem nad poszczególnymi wiernymi, jak też i nad jego pasterzami w osobach biskupów. Takie ujęcie władzy w Kościele nie rozwiązywało jeszcze całościowo problemu zwierzchnictwa w Kościele”. Można wnioskować, że nauczanie Soboru Watykańskiego I w temacie ustroju Kościoła, a zwłaszcza w zakresie urzędu biskupa jest niekompletne, tzn. jest wiele luk i rażących braków, które wymagały uzupełnienia i znalazły je w nauczaniu *Vaticanum II*. Por. S. Nagy, *Soborowa nauka o kolegiałności i władzy w Kościele*, w: S. Grzybek (red.), *Idee przewodnie soborowej Konstytucji o Kościele*, Kraków 1971, s. 224-226; S. Nagy, *Nauka o episkopacie w konstytucji Lumen gentium*, w: A. Krupa (red.), *Pastori et magistro*, Lublin 1966, s.140-142.

25 Por. KK 8.

26 Por. G. Gajek, *Szczególna rola...*, dz. cyt., s. 19.

aby dobrze odczytać soborową naukę o szczególnej roli biskupów w Kościele zawartą w III rozdziale Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium*, trzeba ten rozdział odczytywać w kontekście całego dokumentu a nawet więcej – w kontekście całego nauczania Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza w świetle Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*.

Klarowny wykład nauki Soboru Watykańskiego II o pozycji biskupa w Kościele dał wreszcie możliwość trwałego oparcia w tej materii oraz stał się punktem wyjścia dla dalszych poszukiwań. W trakcie Soboru potwierdzono powszechnie już obecną, choć trzeba zaznaczyć jeszcze nie w pełni uświadomioną, zasadę kolegialnego działania biskupów. Można a nawet trzeba powiedzieć, że nauka ta stała się w dobie posoborowej punktem odniesienia dla dalszych działań zmierzających z jednej strony do doprecyzowania tej zasady a z drugiej do pogłębiania wiedzy i rozumienia funkcji biskupa w Kościele²⁷.

Sobór Watykański II, w III rozdziale Konstytucji *Lumen gentium* precyzuje naukę na temat hierarchicznego ustroju Kościoła. Ukazuje istnienie w społeczności Kościoła, osób wyposażonych w świętą, wprost od Boga pochodzącą władzę, która jest punktem odniesienia dla pełnienia przez nich w zastępstwie Chrystusa potrójnego Jego urzędu, potrójnych funkcji zbawczych: nauczania, uświęcania i pasterskiego rządzenia. Nauczanie Soboru rzuca nowe światło i wprowadza sformułowania o doniosłym znaczeniu dla doktryny jak i dla życia organizacyjnego oraz działalności Kościoła. Przede wszystkim trzeba tu podkreślić tezy o kolegializmie episkopatu i sakramentalnym charakterze sakry biskupiej, a także o charakterze zwierzchnim Kolegium Biskupiego nad całym Kościołem. Konstytucja *Lumen gentium* bardzo mocno akcentuje charakter zastępczy i służebny urzędu lub funkcji hierarchicznych w Kościele, oraz podkreśla fundamentalną prawdę, że wyłącznym źródłem zbawczych skutków tych funkcji jest sam Bóg, czy też Chrystus obecny i działający w Kościele²⁸.

Konstytucja dogmatyczna bardzo jasno uczy, że Jezus Chrystus ustanowił w Kościele rozmaite posługi święte, które spełniają szafarze wyposażeni w tym celu w świętą władzę, którą od Chrystusa otrzymali Apostołowie jak również pasterskie posłannictwo – tak dla siebie jak i dla swoich następców. To Chrystus chciał, aby następcy Apostołów – biskupi byli w Kościele pasterzami aż do skończenia świata. Aby zaś episkopat był jeden i niepodzielny, postawił nad innymi Apostołami św. Piotra i w nim ustanowił trwałą i widzialną zasadę i fundament jedności i wspólnoty²⁹.

27 Por. tamże. To poniekąd nowe nauczanie Soboru Watykańskiego II dało inspiracje do szeregu publikacji i naukowych opracowań tematu funkcji biskupa w Kościele. Jednocześnie temat episkopatu staje się przedmiotem refleksji Synodów i innych zgromadzeń w Kościele, ma on też swoje posoborowe ujęcie w papieskiej adhortacji *Pastorem gregis*, co wskazuje na doniosłość tego tematu.

28 Por. E. Florkowski, *Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Kościele*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań - Warszawa 1968, s. 97.

29 Por. KK 18.

Biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami Apostołów i sprawują ich urząd pasterski przekazywany im przez włożenie rąk w konsekracji biskupiej, która udziela im pełni kapłaństwa, stanowiąc podstawę nie tylko funkcji uświęcania w imieniu Chrystusa, ale też nauczania oraz rządzenia pasterskiego³⁰. Dalej Sobór podkreśla kolegialny charakter Episkopatu. „Jak z ustanowienia Pańskiego św. Piotr i reszta Apostołów stanowią jedno Kolegium apostoelskie, w podobny sposób Biskup Rzymski, następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności”³¹. Zatem trzeba zauważyć, że biskupi stanowią jedno Kolegium, którego głową jest biskup rzymski. Członkami Kolegium biskupiego zostaje się na mocy ważnej sakramentalnej konsekracji i hierarchicznej wspólnoty z Głową Kolegium i jego członkami³². Kolegium Biskupie, będąc następcą Kolegium Apostoelskiego, lub też jego kontynuacją, stanowi również razem ze swoją głową Biskupem Rzymu, a nigdy bez niego, podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem³³.

Poza uczestnictwem we władzy kolegialnej nad całym Kościołem przyznaje Sobór poszczególnym biskupom indywidualną własną, zwyczajną i bezpośrednią władzę pasterską nad powierzonymi sobie Kościołami partykularnymi. Tymi Kościołami kierują oni w imieniu Chrystusa jako Jego zastępcy i legaci a nie jako wikariusze Biskupa Rzymskiego³⁴. W tych Kościołach są biskupi widzialnym źródłem i fundamentem jedności, analogicznie jak Biskup Rzymu – następca św. Piotra, jest widzialnym źródłem i fundamentem jedności zarówno biskupów jak i wiernych w całym Kościele powszechnym³⁵.

Jak zauważa ks. Florkowski - władza indywidualna biskupów może być wykonywana w partykularnych Kościołach dopiero wówczas gdy zostanie zaktualizowana przez misję kanoniczną, czyli przez prawne określenie podmiotu biernego i zakresu władzy, wedle norm zatwierdzonych przez najważniejsze zwierzchnictwo Kościoła³⁶. Ten fakt wynika z natury rzeczy, ponieważ chodzi o zadania, które mają być spełniane przez większą liczbę podmiotów współdziałających hierarchicznie z woli Chrystusa³⁷.

Biskup ma obowiązek głoszenia Ewangelii, ma on zadania pasterskie i nauczycielskie we wspólnocie Kościoła, tak partykularnej, jak i w całym Kościele powszechnym³⁸. Biskupi są autentycznymi, czyli upoważnionymi przez Chrystusa nauczycielami wiary i przysługuje im charyzmat nieomyślności, nie

30 Por. KK 21.

31 KK 22.

32 Por. A. Garuti, *Il mistero della Chiesa. Manuale di ecclesiologia*, Roma 2004, s. 225-229.

33 Por. tamże, s. 228-229.

34 Por. KK 23 i 27.

35 Por. KK 23.

36 Por. E. Florkowski, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 98.

37 Por. KK 24.

38 Na ten temat Sobór Watykański II uczy zwłaszcza w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele.

indywidualnie wprawdzie, ale kolegialnie, kiedy jako Kolegium sprawują z następcą św. Piotra najwyższy urząd nauczycielski (na soborze), a nawet wówczas, gdy rozproszeni po świecie, zachowując więzy łączności między sobą i z następcą św. Piotra, jednomyślnie zgadzają się na jakieś zdanie w sprawach wiary i obyczajów, jako mające być definitywnie uznane³⁹. Trzeba podkreślić, że Sobór bardzo mocno akcentuje, iż papież i biskupi przy nauczaniu prawd objawionych są wspierani pomocą Ducha Świętego⁴⁰. Biskup w Kościele ma też funkcje ściśle kapłańskie, do nich przede wszystkim należą: celebrowanie Eucharystii i kierowanie należnym sprawowaniem ofiary eucharystycznej, jak również szafarstwem innych sakramentów i całym kultem. Biskupi są też naturalnymi włodarzami udzielanego na ich terenie bierzmowania, szafarzami święceń kapłańskich i kierownikami karności pokutnej⁴¹.

Można więc postawić wniosek, że nauczanie ostatniego Soboru w temacie funkcji biskupa w Kościele, daje pozytywny wykład nauki o szczególnej roli biskupa we wspólnocie Kościoła tak w jego wymiarze partykularnym jak i powszechnym. Biskup, jego funkcja, jest punktem odniesienia dla wiernych w Kościele w drodze ku Bogu w Chrystusie, ponieważ jest on nauczycielem wiary i heroldem słowa, jest szafarzem łaski najwyższego kapłaństwa.

II Synod Częstochowski doskonale rozumie nauczanie Soboru Watykańskiego II w materii funkcji biskupa w Kościele, co więcej, z całą pieczołowitością aplikuje to nauczanie w prawodawstwo synodalne, według którego biskup diecezjalny jest punktem odniesienia dla kapłanów i wiernych w głoszeniu Ewangelii, w sprawowaniu kultu Bożego, a nawet jeszcze we wszystkich innych kwestiach dotyczących życia diecezji.

Biskup jest pierwszym katechizującym i odpowiedzialnym za katechizację w diecezji, dlatego wszyscy katechizujący i katechizowani, powinni być zasłuchani w nauczycielski głos swojego biskupa, ponieważ on jest pierwszym głosicielem Ewangelii⁴².

Biskup diecezjalny jest pierwszym sprawującym sakramenty święte i dbającym o należyty kult Boży w diecezji. Również właściwe przygotowanie do sakramentów świętych jest troską biskupa a jednocześnie on jest tym, który poucza jak powinno przebiegać owo przygotowanie w diecezji. Biskup jest wzorem i punktem odniesienia dla właściwej celebracji wszelkich sakramentów i sakramentaliów. Jeśli występują jakieś trudności w celebracji tak sakramentów jak i sakramentaliów, kapłani i wierni mogą a nawet powinni py-

---

39 Por. KK 25.

40 Sobór zaznacza, że autorytatywne nauczanie papieża i biskupów w sprawach wiary i obyczajów wymaga ze strony wiernych religijnego posłuchu i uległości.

41 Por. KK 26. W końcowych fragmentach III rozdziału Konstytucji *Lumen gentium*, Sobór daje wykład nauki o pomocnikach stanu biskupiego w Kościele, tj. o kapłanach i diakonach, jednak ten temat *Vaticanum II* rozwinie obszernie w Dekrecie o posłudze i życiu kapłanów.

42 Por. II Synod Częstochowski: II 1,3,6 i II 2,3,4.

tać o wskazania biskupa. Trzeba również podkreślić, że najpełniej wspólnota diecezji łączy się ze sobą, kiedy wraz ze swoim biskupem przeżywa wspólną celebrację Eucharystii⁴³.

Trzeba powiedzieć, że w gestii biskupa jest troska o właściwe zarządzanie dobrami materialnymi Kościoła partykularnego a jednocześnie bierze on współodpowiedzialność za dobra materialne Kościoła powszechnego, bowiem każda diecezja partycypuje w utrzymaniu instytucji Kościoła powszechnego. Troska biskupa o dobre wykorzystanie dóbr materialnych dla prowadzenia dobrze misji Kościoła koncentruje się na tym, żeby materialne dobra służyły sprawom zbawienia, biskup najlepiej wie jak to czynić i koordynuje wykorzystanie tych dóbr⁴⁴. Biskup jest dla kapłanów i diakonów oraz całego ludu wiernych punktem odniesienia. Prezbiterzy w sposób szczególny są zjednoczeni z biskupem w posłudze Ludowi Bożemu⁴⁵. Synod poucza, że także instytuty życia konsekrowanego mogą szerzyć swój charyzmat na terenie diecezji zawsze za zgodą i wiedzą biskupa diecezjalnego⁴⁶.

Można a nawet trzeba postawić wniosek, że II Synod Częstochowski w sposób pełny i właściwy odczytał naukę Soboru Watykańskiego II o szczególnej roli biskupa w Kościele, i co więcej zaaplikował ją w prawodawstwo Kościoła Częstochowskiego, czyniąc swoim prawem i wykładem na temat posługi biskupa Ludowi Bożemu.

Refleksja synodalna dała odpowiedź na pytanie: co zrobić, aby mieszkańcy naszej diecezji żyli Ewangelią, bardziej należąc do Chrystusa? Otóż trzeba nam na nowo uczynić wysiłek zastosowania Jezusowej Ewangelii, odczytanej dla nas przez Sobór Watykański II, a do warunków naszej diecezji podjętej na nowo przez II Synod Częstochowski. Owo „na nowo” odczytywanie Ewangelii musi dokonywać się w swoistym zaśluchaniu w głos następcy św. Piotra i z nim zjednoczonego Kolegium biskupów – w wymiarze uniwersalnym i w wymiarze partykularnym – musi być zaśluchaniem w głos biskupa diecezjalnego⁴⁷.

43 Por. tamże, III 2, 3, 5; III 2, 3, 6; III 2, 3, 13; III 2, 3, 25; III 2, 3, 26; III 2, 3, 54; III 2, 3, 66; III 3, 3, 9; III 4, 3, 9; IV 1, 3, 1. Trzeba dodatkowo odczytywać te fragmenty Synodu w kontekście całości dokumentów, wtedy jeszcze lepiej widać znaczenie nauki o szczególnej funkcji biskupa w Kościele.

44 Por. tamże, IV 5,3 – 5, 3, 2; IV 5, 3, 3.

45 Por. tamże V 3, 3, 9.

46 Por. tamże VII 1, 3, 1.

47 Por. S. Nowak, *List pasterski Biskupa Częstochowskiego na 60-lecie Diecezji*, w: *II Synod...*, dz. cyt., s. 18-20. IV Biskup Częstochowski stawia podstawowe pytanie: czy wolno nam poprzestać tylko na samej redakcji dokumentów II Synodu Częstochowskiego? Udziela na nie zdecydowanej odpowiedzi, która jest swego rodzaju programem: „następne dziesięciolecie naszego Kościoła partykularnego winny być czasem modlitewnego studiowania treści Synodu i wcielania go w życie. Ogłaszam więc czas uczenia się myśli soborowej”. Biskup idzie jeszcze dalej i uczy, że za studium myśli soborowej i synodalnej powinno iść pełniejsze zaangażowanie w apostołstwo w świecie. „Sobór Watykański II i nasz Diecezjalny Synod przypomina nam z wielką mocą, że Kościół to nie tylko kapłani i zakonnicy,

Może więc tematem kluczem do owego wysiłku odczytywania na nowo Ewangelii w nauczaniu *Vaticanum II* i w jego recepcji przez II Synod Częstochowski stanie się temat szczególnej funkcji biskupa w Kościele, która z nadania Bożego jest nieopisanym darem tak dla obdarowanego jak i wspólnoty nim obdarowanej. Biskup – nauczyciel i pasterz, szafarz łaski najwyższego kapłaństwa, jest szczególnym i umiłowanym sługą Boga na ziemi, jest punktem odniesienia dla wiernych w Kościele co do ich wiary i obyczajów.

Tak więc, można wnioskować, że temat biskupa w Kościele jest w jakimś sensie kluczowym dla właściwego zrozumienia misji i posłannictwa Kościoła wobec świata i człowieka – jawi się on jako temat istotny w odczytaniu tajemnicy Kościoła i we właściwym zrozumieniu ducha soborowej odnowy.

---

ale również ludzie świeccy, czyli żyjący Chrystusem w świecie, w warunkach życia politycznego i społecznego, kulturalnego i gospodarczego, w życiu rodzinnym i w środowisku pracy". Potrzeba, więc abyśmy wszyscy na nowo odczytywali Kościół aktywnym życiem wiary i miłości, tak na jego płaszczyźnie powszechnej jak i partykularnej.